

#NE
YAP-
MALI?

ANDY
MERRIFIELD

AMATÖR

SEVDİĞİNİZ ŞEYLERİ
YAPMANIN HAZZI

Değil

Andy Merrifield

1960 doğumlu İngiliz şehir kuramcısı, bağımsız bilim insanı ve yazar. Yıllarca şehir planlaması, sosyal teori ve edebiyat üzerine hem üniversitede hem de üniversite dışında dersler verdi. *Eşeklerin Bilgeligi*, *Karşılaşma Siyaseti*, *Yeni Kent Sorunu*, *Büyülü Marksizm* gibi kitapları pek çok dile çevrilen yazarın, ayrıca yayımlanmış çok sayıda makalesi ve Henri Lefebvre, Guy Debord ve John Berger üzerine yazdığı üç biyografi çalışması bulunmaktadır. Merrifield; İngiltere, ABD, Fransa ve Brezilya arasında gidip gelen göçebe bir yaşam sürmektedir.

Kadir Yiğit Us

1975 yılında doğdu. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans, MÜtercim Tercümanlık Bölümü'nde yüksek lisans öğrenimi gördü. Atılım Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Yaşar Üniversitesi MÜtercim Tercümanlık Bölümü'nde çeviri dersleri verdi. 2002 yılından beri kitap çevirisi, editörlük, redaktörlük yapmaktadır.

AMATÖR SEVDİĞİNİZ ŞEYLERİ YAPMANIN HAZZI

© 2017, Tudem Yayın Grubu
1476/1 Sok. No:10/51 Alsancak-Konak/İZMİR

metin hakları © 2017, Andy Merrifield
İlk baskı 2017 yılında, A.B.D.'de *The Amateur: The Pleasures of Doing
What You Love* adı ile Verso tarafından yapılmıştır.

Kitabın Türkçe yayın hakları Tessler Literary Agency ile anlaşmalı olarak
Kayı Ajans aracılığıyla alınmıştır.

YAZAR: Andy Merrifield
TÜRKÇELEŞTİREN: Kadir Yiğit Us
EDİTÖR: Hilâl Aydın
DÜZELTİ: Yasemin Ertuğrul
KAPAK TASARIMI: Burak Tuna
GRAFİK UYGULAMA: Nayime Serbest

BASKI VE CİLT: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.
Eskişehir Yolu 40. Km. Başkent OSB 22. Cadde No:6 Malıköy/Ankara
Tel: 0 312 284 18 14

Birinci Baskı: Nisan 2019 (2000 adet)

ISBN: 978-605-2349-26-7
Yayınevi sertifika no: 11945
Matbaa sertifika no: 16031

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin önceden yazılı izni
olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde
elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

DELİDOLU, Tudem Eğitim Hizmetleri San. Tic. A.Ş.nin tescilli markasıdır.

#NE
YAP-
MALI?

ANDY
MERRIFIELD

AMATÖR

SEVDİĞİNİZ ŞEYLERİ
YAPMANIN HAZZI

TÜRKÇELEŞTİREN: KADİR YİĞİT US

Deli

“İçinde bulunduğumuz teknisyenlik çağında, adlaştırılmış bir sıfat olan ‘profesyonel’ sözcüğü bol keseden kullanılıyor; sanki bu sözcük, bir şeylere güvence olabilirmiş gibi.”

– Guy Debord

“Küçümser bir gülümsemeye ‘uzmanlar’ diye homurdandı. Silindir şapkasını kapıp dışarı çıkarken yüzünde acı bir ifadeyle başını salladı.”

– Anton Çehov

İçindekiler

Önsöz

Nasıl "Daha Canlı" Hissederiz?	7
1 Profesyoneller ve Amatörler	15
2 Bir İnanç Sorunu	36
3 Bilginin Ölçütü	62
4 Amatörler Şehri	92
5 Sırça Köşk'te Çalışma	125
6 Profesyonel Demokrasi	159
7 Merak Dehası	184
8 Oyuncak At (<i>Hobby-Horse</i>)	200
9 Amatör Devrim	225
Teşekkür	266
Notlar	267

Hatların dışına taşan resamlara,
Corinna'ya ve Lili-Rose'a

Önsöz

Nasıl “Daha Canlı” Hissederiz?

Profesyoneller her yerde. Bugünlerde, zamanla edindiği özel bilgiyi sunan bir profesyonel “uzman” olmadan çok az işi becerebiliyoruz: Bu uzmanlar, dünyadaki milyonlarca insan için, ölçek küçültme ve değerlendirme, ölçme ve uyarma, planlama ve tasnif işlerini yapıyorlar. Sanki herkes bütün benliğini uyumlu bir “profesyonel” olarak markalaştırmak, kariyer basamaklarını tırmanmak ve mutlu bir yaşam sürmek için kolları sıvamış. Yalnızca iki tür insan var diyorlar sanki bize: (namzetleri de dâhil) profesyoneller ve kaybedenler.

Bu kitapta amacım bu hiyerarşiye meydan okumak. Profesyonel uzmanın can düşmanı olan alternatif bir kategori sunmak istiyorum size: *Amatör*. Burada ele aldığım amatör, hem gerçek hem de hayalî bir kategori; bu kişi, bugün var olduğu gibi, varlığını sürdürmesi de gereken biri. Amatör, *normatif* bir yapıdır; toplumda gizil hâlde bulunur ve büyüyüp serpilmeyi bekler. Amatörler farklı duyarlıkları olan, uzmanlık aldatmacasına yenik düşmek istemeyen, kendilerini en yüksek fiyat verene satma gereği duymayan

kişilerdir. Kendilerini yaptıkları işleri başarıyla yapmaya vakfetmişlerse de büyük ödüller bir yana, bazen ödül dahi beklemeyen insanlardır.

Kabul görmüş kaniya göre amatörler bir şeylerle yüzeysel olarak uğraşır; yaptıklarını geçinmek için değil, hafta sonu, boş zamanlarında, hobi olarak yaparlar. Herhangi bir işte gerçekten çok iyi olabilirler, kendi çaplarında (bahçıvanlıkta, amatör tiyatrodada, araba tamirinde) “uzmanlaşabilirler”; ama bu yine de keyif içindir, *önemsiz* bir şeydir. Buna rağmen profesyoneller *önemli* ve yararlı biçimde çalışırlar. Sözlerine kulak verilmesi, ciddiye alınmaları gerekir.

Toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşantımıza hükmeden profesyonel ve uzman kuruluş sayısı ve çeşitliliği şaşırtıcıdır. Nelerin kamu yararına olduğuna, hangi toplumsal gereklerin yaşama geçirileceğine onlar karar veriyorlar. Bu uzmanlar, yönetim ve ekonomi politikalarının her kademesinde, sağlık sistemlerinde, eğitim programlarında yer alıyor. Bilimsel faaliyetin algoritmalarını formüle edip işletme dilini belirliyorlar. Araştırma ve geliştirmeyi denetleyip patent ve fikrî telif haklarının getirilerini saklı tutuyorlar. Müşavirler, danışmanlar ve beyin takımlarında karar alan kişiler, kendi kendini düzenleyen, demokratik olmayan piyasa sistemimize pek de *laissez-fair* (“bırakınız yapsınlar”; serbest) olmayan teşvikler sunuyor.

Profesyonel uzmanlar tarafından eğitiliyoruz; ne öğrenmemiz, ne okumamız, ne satmamız gerektiğini onlar söylüyor bize. Kamu kültürünün hangi yönlerinin üstü çizilmeli, hangi getirilerin ekonomik değeri yok, kimin işle-

ri “verimsiz”, onlar karar veriyor. Kamuya kendimizi nasıl sunacağımızı, işimize ait değişkenleri nasıl ayrıntılarıyla listeleyeceğimizi, nasıl konuşacağımızı, nasıl yazacağımızı uzmanlar bildiriyor. Paramızı (o da varsa artık) neye yatırmamız gerektiğini, ne kadar vergi ödememiz gerektiğini, yasal haklarımızı en iyi onlar biliyor. Uzmanlar siyasetçilere bile nasıl yönetecekleri konusunda rehberlik ediyorlar. Kişiliklerimizi modelleyen, umutlarımızı ve arzularımızı onaylayan, nasıl yaşayıp nasıl ölmemiz gerektiği konusunda bize tavsiye veren onlar.

Mesele uzmanların tümünün muhakkak hata yapması değil; esasen mesele, büründükleri iktidar kisvesi, sorgusuz sualsiz, en üstün düzeyde olmaları. Uzmanlar, kendi örgütlenmelerinin akıldışı akılcılığı ve genellikle nedeni anlamayan hünerleri ile donanmış, istediklerini gerek baştan çıkarmayla gerekse zorla alan, hem yeni bir kilise hem de yeni bir mafya türüdür artık.

Amatör'de bu gerçekliğin her yere nüfuz eden üretimine ve kabul görüşüne müdahale etmek istiyorum. Başka bir gerçekliği keşfetmek, amatörlüğün bugünkü anlamını ve ileride ne anlama gelebileceğini incelemek istiyorum. Bunu, profesyonelliği eleştirerek, amatörlerle profesyoneller arasındaki fay hatlarını belirleyerek; *kişisel kimlik ile iş ilişkileri, bilgi üretimi ile siyasi güç, teknokratik temsil ile yaygın katılım, şehir çalışmaları ile militan aktivizm* arasında gidip gelen ayrıntılı bir *tematik* incelemeyle yapacağım. Amatörlerle profesyoneller arasında her alanda yaşanan gerilimleri didikleme, bu tektonik levhaların aslında siyasi sınırlar

olduklarını, ıslah edilerek yerlerinin değiştirilebileceğini göstermek istiyorum.

Ne zaman iş dünyasının profesyonelleri pazarlama ve yönetim mantralarından bahsetse, profesyonel akademisyenler araştırma değerlendirmelerinden, finansmandan, hibe paraları ve komitelerden söz açsa Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* (*Notes from Underground*) kitabında, eski okul arkadaşları ile buluşunca afallayan ve kendini dışlanmış hissedenden Yeraltı Adamı'nın yaşadığı aynı şaşkınlığı, dışlanmışlığı hissederim. Yeraltı Adamı'nın aksine arkadaşları “başarılıdır”; hepsi toplumdaki konumlarının ve ticari zaferlerinin meyvelerini toplamış profesyonellerdir. Ama Yeraltı Adamı “ses[ler]inin kendi[leri]ne güvenen sert tonu” karşısında “deliye”; “[d]üşüncelerinin kıtlığı; uğraşlarının, oyunlarının, konuşmalarının saçmalığı” karşısında “şaşkına” döner.¹

Bu insanların gerçek yaşamdan falan anladıkları yok, der; zira en temel şeylerden haberleri yoktur. Asla kitap okumazlar, “pek çok önemli konuyu bilme[zler], insanı etkileyip şaşkına çeviren bir sürü soruna ilgi duyma[zlar]”.² Rütbe kazanmayı zekâ sahibi olmakla karıştırırlar, daha erken bir yaşta “yumuşak koltukları” düşlemişlerdir. Başarılı insanlara taparak yetişmişlerdir, kendileri için de başarı isterler. “Önemszemeyen, küçük görülen bir şey doğru da olsa” Yeraltı Adamı'nın kendisi de dâhil, “onların insafsızca, rezilce alaylarından kurtula[maz]”. Tavırları “özenti”, “havaları alaycı”dır. “Vergilerden, Senato'daki tartışmalardan, aylıklardan, terfilerden, bizim genel müdürden, göze girme sanatından filan konuşurlar.”³

Dostoyevski'yi ilk kez okuduğum ergenliğin son yıllarından itibaren kendimi Yeraltı Adamı ile özdeşleştirdim. Başlangıçta sebebi ikimizin de bezgin birer memur olmamız olabilir; yaptığımız yahut yapmamız gereken işe uygun değildik. O bir süre Rusya'da memuriyet yapmıştı; bense 1970'lerin sonlarında, Liverpool'da liman kurulunun maaş memurluğunu yapıyor, profesyonel idareciler ve profesyonel yöntemler sağ olsun, işimden kurtulmak için gün sayıyordum. Yaşadığımız çağ, konuştuğumuz dil farklı da olsa anlaşmıştık Yeraltı Adamı'yla. Tıpkı onun gibi kabaydım, kaba olmaktan zevk alırdım. Rüşvet almadığım, almayı da istemediğim için tek yapabildiğim buydu. Sonraları oradan oraya, profesyonellerin gözetimindeki yorucu, manasız ofis işlerinin birinden diğerine sürüklendim. Çoğu kişiye göre bir işim olduğu için bile şanslıydım, ama işimden nefret ederdim. Kendimi Yeraltı Adamı addederdim.

Dostoyevski benim ve bu kitabın can damarı; zira amatör ruhun inşasına yardımcı olan odur. Dostoyevski dışlanmışların, mevcut düzene ve hırslara kolayca uyum sağlamayanların kendine özgü davranışlarını olumlar. Yaşama biçilen yolu ikiye ayırır: kariyer yoluna karşı yaşam yolculuğu. Yeraltı Adamı'nın eski okul arkadaşları ilkinin seçmiştir: risk alıp kendini gerçekleştirmeyi değil, emniyetli alışkanlıkların güzergâhını; kafa tutmayı değil, boyun eğmeyi. Şaşmaz biçimde başarıya ulaştıran yolu seçmişlerdir; kişisel hırslarının ve otoriteye saygılarının, hatta otorite *olma* arzularının boyunduruğu altındadırlar. Kapalı ve sınırlandırılmış bir dünyadır onlarınki; Yeraltı Adamı'nın görüşü ise

daha açık uçlu, daha belirsiz, kendini olumlama ve ifade etme konusunda daha cüretkârdır; varoluş ıstırabı ile dolu olsa da yine de “daha canlıdır”.

Gözlemlerimden ve yaptığım konuşmalardan yola çıkarak, bugün dünyanın her yanında çok sayıda insanın “daha canlı” hissetmek için mücadele ettiğini, profesyonel kisvesinden kurtulmak isteyen çok sayıda *yeraltı amatörü* olduğunu görebiliyorum. Çalışma dünyası ile dünyadaki yaşamdan duyduğumuz huzursuzluğun sebebi işte burada yatıyor: Bunu biliyor, dehşete düşüyoruz. İşte bu kitap da, daha canlı olmak isteyen; yapılan şeyle ve bunun nasıl yapıldığı ile daha fazla hemhâl olmak isteyen kişiler için. Bu kitap profesyonelliğe kafa tutma, şimdilerde profesyonellerin tesis ettiği çalışma, yaşam ve iş yapılarına kafa tutma mücadelesi hakkında. Herkesle aynı kalıba girmeme mücadelesidir bu. Öte yandan çok da olumlu bir şeydir; burnu havada, her şeyi bilir edada yaşamaktansa daha engin ufuklarda, daha ilginç, daha meraklı, daha sorgulayıcı yaşama hevesidir. Daha canlı hissetmek demek, farklı tezahürleri ile amatör ruhu geri çağırarak, profesyonellerin ideoloji güdümlü dünyasına karşı durmak demektir.

Yetişkinliğim süresince amatör dediğim bilginler, yazarlar, dikbaşlı şairler ve uyumsuz romancılar beni kendilerine çektiler. Hepsi kitabın ilerleyen sayfalarında boy gösterecek. Hem yalnızca Dostoyevski de değil; Hannah Arendt, Charles Baudelaire, Walter Benjamin, Marshall Berman, Guy Debord, Ivan Illich, Franz Kafka, Jane Jacobs, Karl Marx, Edward Said ve daha niceleri... Bu düşünürlerin hep-

si, farklı yollar ve bağlamlarda da olsa yaşamlarında, yazılarında gerçekliği profesyonellikten uzak tuttular. Onlar özgür düşünceye destek yolunda cesur ve cüretkâr adımlar atarak denetçilere, para sayıcılara, sallabaşçılara meydan okudular. Yaşama dair belli tutkuları, erdemleri yüceltirken, karşılarına dikilenleri de vicdanlarda mahkûm ettiler. Ben de onların bu tutkularına ve erdemlerine saygı, hatta muhabbet besliyorum. Sevdiğimiz şeyleri yapma hazzını tekrar keşfetmemize onlar yardım edebilirler.

Profesyoneller ve Amatörler

Profesyonel dünyayla çok erken bir zamanda, beş yaşındayken tanıştım. O sıralarda anlamadıysam da parçalar daha sonra birleşecekti. 1965 yılıydı, büyükannem Cantril Farm bölgesindeki Barons Hey'e gönderilmişti, burası Liverpool'un sınırlarındaki iddialı bir yeni toplu konut arazisiydi. Bu gönderilme işinde çeşitli sorunlar vardı. İlk olarak büyükannem, büyükbabam ve kızları (teyzem Emily) isteseler de istemeseler de yerlerinden ediliyorlardı. Onlara seçim hakkı verilmemişti, bir mektup postalanmıştı o kadar. 1960'lardaki varoşları toptan temizleme programının parçası olarak aile üyelerinin *kendi iyilikleri için* taşınmaları gerekiyordu. 15.000 kişi Liverpool'un içinden, şehrin hayli dışındaki Knowsley'ye sürgün edilmişti. Liverpool'daki Upper Parliament Sokağı'nın ilerisindeki Toxteth bölgesinde, Holden Sokağı'ndaki sıralı evler; yani, fakir ve ufak olsa da nizamlı, intizamlı, herkesin birbirini tanıdığı bir mahalledeki birbirine bitişik evler, şehir "uzmanlarınca" bakımsız addedilmişti.

Profesyonel planlamacıların ellerinde bunu kanıtlayacak yeterince ham veri vardı. Şehir yaşamının nasıl olması gerektiğine dair başkaca büyük fikirleri de vardı. Yeni proje, Fransız mühendis Raymond Camus'nün 1948 yılında patentini aldığı, bütünüyle endüstriyel prefabrike inşaat tekniği olan "Camus" sistemine uygun inşa edilecekti. Fabrikada imal edilen beton paneller hızla ve ucuza bir araya getirilebiliyor, yılda 2.000 birim konut inşa edilebiliyordu. Fransa devleti, Marsilya'da Le Corbusier'in Konut Birimi (Unite d'habitation) projesini üst gelir grubu için, Camus sistemini ise düşük ve orta gelir konut stoku (HLM; Habitation à Loyer Modér, kira denetimli konut) olarak benimsemişti. 1950 ve 1968 yılları arasında bu teknik, Sovyetler Birliği'nde büyük çapta bir yeniden yapılandırma hedefleyen devlet programına ilham vermişti.

Ne var ki Cantril Farm bölgesi daha bitmeden dökülmeye başladı. Binalar su sızdırıyordu, rutubetliydi; daireler arasında ses yalıtımı yoktu; ortak koridorlarda ışıklandırma yoktu, olansa çoğu zaman çalışmıyordu; asansörler bozuktu, hizmet asansörü diye bir şey yoktu. Bölgeye toplu taşıma yoktu, ameliyathane yoktu, dükkân yoktu. Burası yokluğa inşa edilmiş çok katlı bir mahrumiyet bölgesi, nadasa bırakılmış bir araziydi. Her yerle, hatırlanmaya değer bir geçmişle ve öngörülebilir herhangi bir gelecekle olan bağları koparılmıştı. Sıra sıra gri, donuk, cüruf briketten imal edilmiş kulelerden ibaretti. İçinde 20.000 gönlü yaralı vatandaş yaşıyordu, konseyin ucuza kapattığı bir arazide mantar gibi çoğalıyorlardı. Büyükannemin bu mahrumiyet

AMATÖR

ANDY MERRIFIELD

TÜRKÇELEŞTİREN: KADİR YİĞİT US

“Amatörlük, kişinin muhafazakârlıkla, yani dar bir uzmanlık alanını, kendi akademik çöplüğünü savunmakla meşgul olmaması; daha Latince “sevmek” (amare) kökünden türeyen amatör (seven) sözcüğü, profesyonellik ve uzmanlığın ne pahasına olursa olsun yüceltildiği çağımızda, çoğunlukla pek de ciddiye alınmayan hevesliler, kendi kendini eğleyen meraklılar için kullanılıyor.

Kendisini amatör bir şehir kuramcısı ve büyüğü Marksist olarak niteleyen Andy Merrifield, sözcüğün bu küçümseyici çağrışımlarını tersyüz ederek Baudelaire, Dostoyevski, Edward Said, Guy Debord, Hannah Arendt gibi özgün düşünür, yazar ve şairlerden sunduğu örneklerle, risk almaktan kaçınmayan bağımsız amatör ruhun barındığı üretken tutkuya, devrimci potansiyele, kural tanımaz yaratıcılığa dair düşünmeye sevk ediyor.

görmezden geldiği, umursamadığı, sık sık da kabullenmediği meseleleri dillendirirler. Amatörün suyu bulandıran kişi olma ihtimali yüksektir. Amatör, kimsenin maaşlı çalışanı değildir; hiçbir zaman da olmayacaktır.”

geniş ve eklektik bir gerçeklik görüşünü savunması demektir. Amatörlük, sözcüğün eski Fransızca anlamında olduğu üzere, sırf zevk aldığı işle uğraşan kişinin sevgisidir. Çoğu durumda amatörler profesyonellerden daha yetkindir; çünkü yaptıkları işle daha samimi bağları vardır. Yaptıkları şey, oldukları şeydir. Amatörler, profesyonel otoritelere karşı çıkan fikirleri savunur. Profesyonellerin

Delidolu

delidolu.com.tr

f t @ delidolukitap

#NE YAPMALI?

ISBN: 978-605-2349-26-7

9 786052 349267